

ACC. N:R. M 6217:1-41.

Landskap: Småland Upptecknat av: Thage Bengtsson
Härad: Älbo Adress: Brukskult Hjörleberga
Socken: Hjörleberga Berättat av: Johan Johansson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1864 i Hjörleberga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen rör handel och marknad

Öra på
fröslöstan
Ullna M 148.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M 6217:2.

Landskap: Småland
Härad: Petta
Socken: Hjörtsberga
Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Chag Bengtsson
Adress: Hjörtsberga
Berättat av: J. Johansson
Född år 1864 i Hjörtsberga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

På 1860-70-talen gingo dessutom judar omkring i bygderna och köpte kvinnornas hårflåtor. I utbyte lämnade de kramvaror. Utom dessa handlare, som forso land och rike omkring, besöktes socknen av många gårdfarihandlare och handverkare, bosatta på orten. En del av dessa för-
färdigade själva sina alster, men många skaffade sig varor från annat håll. Deras resor utsträcktes mestadels till Hjörtsberga och några omkringliggande socknar.

På lägerheden Pettersborg, Brunnshult, bodde en man, som kallades Halle

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M 6914.3.

Landskap: Småland Upptecknat av: Thage Bengtsson
 Härad: Albo Adress: Brunnshult, Hjortsberga
 Socken: Hjortsberga Berättat av: Johann Johansson
 Uppteckningsår: 1939 Född år 1864 i Hjortsberga

3.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på Bergen. Han gick omkring och sålde
 lump. På ryggen bar han en låda,
 innehållande kaffe, brödsörter (kandi-),
 kryddor, hemma kokta polskagrissar av
 egen tillverkning, tobak och synalar,
 vilket han sålde. Han ville helst
 lämna varor i utbyte mot lump.

"Ponke-Nessi", boende i Hökås,
 sålde vetebröd, fyrstyversbullar och
 brästyverskorpor, åt en bagare
 Brannan från Rysby. Nisses förfärd
 var åtta skilling på kronan, vilket
 av bagaren gavs i övermål på vetebrödet.
 "Väpnebrö", sålde Nisse sjötte om sin vara.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M 6217:4

Landskap: Småland

Upptecknat av: Thage Ringbom

Härad: Albo

Adress: Hjörstube

Socken: Hjörstube

Berättat av: J. Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1864 i Hjörstube

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.

Han var därefter slängd till att läsa
och anlitades ofta av mindre läskunniga
drängar och pigor till att lyda deras
kärleksbrev. För detta fick han någon
mindre ersättning.

"Brälojer" kallades en gammal gubbe,
som gick omkring och sålde "makarja" (arsenik).

"Samla-Kalle" sålde krastar av björkris.
Krastarna förfärdigade han själv.

En kvinnoyr sysslade med gårdfari-
handel. "Inget i Uradal" och "Ida på
Byen" värde huvuddukar och förkläden.
När de fått ett litet lager vandra-
de ut i bygderna och sålde.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M 6217:5

Landskap: Småland

Upptecknat av: Thage Bengtsson

Härad: Alm

Adress: Brunskult Hjärtsberga

Socken: Hjärtsberga

Berättat av: Johan Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1864 i Hjärtsberga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En kvinna kallad "Pärdammskärningen" gick och sålde målar.

Men den mest kända kvinnliga gårdfari-handlaren var "målar-Killa". Många torpare och backslugu kvinnor och även fattiga bondhustrur sysslade med väring av dräddukar, handduks- och lakanar. Deras alster sålde "målar-Killa". Hon vandrade året om till städer och samhället, såsom Växjö, Jönköping, Rönneby o. s. v. Dessutom besökte hon alla marknader på en vid omkring. Väverskorna fingo ej några pengar för sin Killa sålt deras alster och kom hem från

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M 6217:6.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Thage Bengtsson

Härad: Alfta

Adress: Bruksst. Hjärtstunga

Socken: Hjärtstunga

Berättat av: J. Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1864 i Hjärtstunga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6.

sina resor, men då redogjorde han noggramt för varje var. Sitt öknamn "målare Killa" hade han fått för det han varit gift med en målare.

Innan Södra stambanan byggdes och även efteråt körde bönderna resor till städerna i Skåne och Blekinge. De mest besökta städerna voro Malmö, Kristianstad och Karlskrona. Sådana körstar kallades att "köra resor". Körkarlarna benämndes "reseskörare" eller "färbänner". Deras fordon kallades enspännarevagnar. Under häcken hängde vagnsmörjan i en mindre bytta.

"Reseskörare"

ACC. N:R. M 62/17:7Landskap: SmålandUpptecknat av: Thage EngströmHärad: AlboAdress: Brunnskull, HjortsbergaSocken: HjortsbergaBerättat av: J. JohanssonUppteckningsår: 1939Född år 1864 i HjortsbergaLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gjord av en urholkad träklump. Resekörarna skulle ha selaknäckningar och jiskskäft av flogrön, så inte illamnade människor kunde ta kraften från dragarna.

Så gott som varje bonde, som hade häst, var vid denna tid med om att köra resor. När Hjortsberga kyrka byggdes 1838-39, hämtades all kalken till murningen från Karlshamn. Alla socknens hästägande bönder fingo då tura om att köra.

Lorlönen var beroende av längden på resan. En resa till Karlshamn på 1860-talet betalades med två kronor.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

146917.8.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Thage Bengtsson

Härad: Albo

Adress: Brunskall Hjortsberga

Socken: Hjortsberga

Berättat av: J. Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1864 i Hjortsberga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

Då fick koraren själv skaffa sig logi och
medha foder till hästen.

"Lårbönnerna" begides mestadels av någon
uppkopare, som i orten tillhandlat sig
befolkningens produkter, såsom slaktade får
och kassar, smör, kalvskinn, korar, fjädrar
och orrar m. m. Dessa varor lämnades till
grosshandlare i städerna. I utbyte logs salt,
fisk, sill, strömming, finare klädesartiklar
och sådant som ej fanns att få i orten.
Detta kallades att "lå hemlass". Lastningen
av en vagn kallades att "lässa på, lässa på".

Ett forlass storkök berodde mest på
hur pass krafter hästen hade. För en

ACC. N:R. M 6917.9

Landskap: Småland Upptecknat av: Thage Bengtsson
Härad: Alfta Adress: Brunskult, Hjorsberga
Socken: Hjorsberga Berättat av: J. Johansson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1864 i Hjorsberga

9.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kraftig häst beräknades fyrtio pund (cirka 340 kg) vara nog lass. En mindre häst fick givetvis lättare lass. Den tidens små klena hästar brukade också bli alldeles utkörd under en resa.

Blev det misväckt och ont om brödsäd och utäde, som ofta hände, i socknen fingo bönderna köra till Skåne och köpa säd. De brukade då åka med sig hjortar eller bräder och byta på spannmål med skånebönderna. De senare ville gärna tillhandla sig virke.

Innan det blev körbara vägar, brukade bönderna förelä mälken

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

146217:10.

Landskap: SmålandUpptecknat av: Thage BengtssonHärad: ÄlftöAdress: Brunshult, HjörleberguSocken: HjörleberguBerättat av: J. JohanssonUppteckningsår: 1939Född år 1864 i Hjörlebergu10.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till kvarn på hastbyggen. Detta kallades
att föra till kvarn. De körjde då
säckarna på en sadel av träsk. försadel.
Sådana försadlar finnas ännu i behåll på
många gamla gårdar.

Vägarna voro farliga och osäkra denna
tid. Ruskorarna vågade ej färdas annat
än i manstarka följen, särskilt genom
krakterna av gamla riksgänsen mot
Skåne och Blekinge. De flesta "fä-
rätömmerna" hade pistol eller voro beväpnade
med något "tebygge" (vapen). Tättare och
huvföljen lurade på "färetömmerna" och
överföll dem och försökte stjäla deras

Tättare

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M 6217:11

Landskap: Småland

Härad: Albo

Socken: Hjortsberg

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Thage Bengtsson

Adress: Fransiska Hjortsberg

Berättat av: L. Johansson

Född år 1864 i Hjortsberg

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

varor. Det behöves om att baltarne kunde
ta kraften från förkärans häst så att
denne ej förmådde draga lasten genom
en grind eller annat tungt pass.
Härill använde baltarne ett enkelt knep.
De sköto rikligt med färdigt vargister
på två grindstolpar eller slammarna
på bräd som stodo in till vägkanten.
När resekörarna efter mörkrets inbrott
kommo till ett vidant ställe och
hästarna kunde lukten av varg, var det
omöjligt att få dem till att gå längre.
De stegrade sig och blevo instadiga och
härskarna hade all nöda att lugna

"Ja kraften"
på hästen.

ACC. N:R. 146217:12.

Landskap: Småland

Härad: Albo

Socken: Hjortsberg

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Thage Sengstam

Adress: Hjortsberg

Berättat av: Johan Johansson

Född år 1864 i Hjortsberg

19.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dem. Under ordan, som uppstod, pannade
batterna på och skuto från larmen. Ofta
utkämpades hela bataljer med pistolkott
och slag av träbatterier. Men batterier
fingo merendels dra det kortaste sträcket
vid sådana tillfällen.

När reservbatterier kommo till städerna,
fingo de se upp med allhandla stödder,
som försökte stjåla. En av städerna
kallade "färbatterier" om att det fanns
ett slags folk, som de kallade "sappörer".
Dessa voro alldeles omöjliga till att
stjåla. Så fort reservbatterier vände
ryggen till eller gingo ifrån larmen

"Sappörer."

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 6217:13.

Landskap:

Småland.

Upptecknat av:

Hugo Bengtsson.

Härad:

Ålbo.

Adress:

Brantstull, Hjortsberga.

Socken:

Hjortsberga.

Berättat av:

Johan Johansson.

Uppteckningsår:

1939.

Född år

1864 i Hjortsberga.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13.

ett ögonblick, voro "sappörerna" framme.
Särskilt kalv- och fårkroppar hade de
ett gott öga till. Men en gång spelade
resekorerna "sappörerna" ett elakt spratt.
En av kororna hade en mår, som fick
ett dödfött föl under färdan. Detta logo
bönderna och flådde och logo av hurud
och fötter samt svepte in det i ett
skynke, så att det likade en kalv-
kropp. När bönderna kommo till staden,
gingo de undan från lauset ett ögonblick.
Sensat kom det en "sappör", nappade fötet
som låg väl tillgängligt på lauset, och
lade väg och sprang inåt en gränd.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 6217:14.

Landskap: Småland.

Upptecknat av:

Thage Engström.

Härad: Båre

Adress:

Hjortsberg.

Socken: Hjortsberg.

Berättat av:

J. Johansson

Uppteckningsår: 1939.

Född år

1864 i Hjortsberg.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14.

Kvartar hade "färbömmerna" i bond-
gårdar och saltpetertador. På vissa
ställen utmed vägen voro uppförda
saltpetertador. Var det gott om utrymme
i dem, ködde bönderna in både häst
och vagn där. I Skåne var det värt
att få nattlogi, ty skåningarna voro
yllest rädda för de småländska "färbö-
mmerna". Endast om resekorarna sade,
att de kunde brotta och hotade förgöra
folk och få förmådde de bruga sig till
nattkvarter. Men ibland kunde skåning-
ar och smålänningar bli goda vänner.
Johan Ennön i Sättersboda, född 1810,

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R.

M 62.17.15.

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Thage Sengström

Härad:

Allbo

Adress:

Brunskärr Hjärtsberga

Socken:

Hjärtsberga

Berättat av:

J. Johansson

Uppteckningsår:

1939

Född år

1864 Hjärtsberga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15.

jämte resällskap var en gång på resa till Malmö efter sad. På grund av snö-
gras måste de ligga över juldagarna i
Skåne hos en släktfamilj. Julafton
började Jonas, som hade psalmbok med
sig, läsa och sjunga. Släktfamiljen,
som förskräckt hela tiden hållit sig
på avstånd från sina påtrugna gäster,
närmade sig nu mer och mer, och
slutligen satta skåningar och
småbänningar bänkade ihop som
goda vännar.

Kända uppkoppare och resekorare
på 1860-70-talet voro "Leppa-Masse"

Uppköpare

ACC. N:R. 146817.16.

Landskap: Småland Upptecknat av: Thag Bengtsson
Härad: Rättvik Adress: Hjörtsberga
Socken: Hjörtsberga Berättat av: Johan Johansson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1864 i Hjörtsberga.

i Kvintås, Hjörtsberga, "Lång Schens herar"
(Lång Svens pojkar) i Koromon, Mistelås,
och Karl Matsen, Hult, Hjörtsberga.
Den senare var fiddels kompanjon med
"Lång Schens herar", som hade egna hästar.
Karl Matsen vandrade till fots i byarna
och köpte upp. Han hade en stor korg
på ryggen och en sekman i näven.
För ett skälpund sommarmör betalades
på 1860-talet femtio (50) öre. Berättarens
mor brukade samla ihop ett pund (8 1/2
kg) mör under sommaren. Smöret för-
varades i en träpinn till uppköparen
kom. När Karl Matsen samlat ihop

16.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 6217:17

Landskap:

Småland.

Upptecknat av:

Thage Sjöström.

Härad:

Björbo

Adress:

Björbo, Hjörtsberga.

Socken:

Hjörtsberga

Berättat av:

Johan Johansson

Uppteckningsår:

1939

Född år

1864

i Hjörtsberga.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17.

allt smör, som fanns att få, stötte han
det tillsammans i en stor frakista, på
vilket sätt det forslades med reukörare
till staden. Karl Mattson var den siste
uppköparen inom Hjörtsberga socken.

När folket i bygden ej
kunde finna sin utkomst, for de till
andra trakter för att söka arbetafärd.
Många, både män och kvinnor, reste
till Tyskland och togo plats på lant-
gårdar därstädes. Dess utlonderser
finns dock vad kvinnorna beträffar
ett dåligt rykte, ty vi gott som alla
 flickor hade ett eller flera orätta barn

Utvandring

ACC. N:R.

M 6217:18.

Landskap: Småland

Upptecknat av:

Thage Engström

Härad: Alfta

Adress:

Brunskull, Hjörtsberga

Socken: Hjörtsberga

Berättat av:

J. Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år

1864 i Hjörtsberga

18.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

med sig vid hemkomsten. Därav uppkom
hållandet om kvinnor, som väntade sin
nedkomst: "Hon ska resa till Tyskland."

Vid Regellruken i Danmark var
också både män och kvinnor arbete sommardid.

När järnvägsbyggarna började, reste
stora skaror av medelålders och unga män
till banorna. I Hjörtsberga fanns två
arbetsbarn, Magnus Andersson i Frimås
och Nisse på Freden Sällarebock, vilka
samlade sina rallarelag inom socknen.
Magnus och Nisse kallades förmän eller
barn och avlönade själva sina
arbetare efter fullgjorda beting.

Järnvägsbygg-
gen.

ACC. N:R.

M 6917:19

Landskap: Småland.

Upptecknat av:

Härad: Älftö.

Adress:

Socken: Hjortsberga

Berättat av:

Uppteckningsår: 1939

Född år

1864 i Hjortsberga.19.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Magnus började som rallare genast järnvägs-
byggerna började och höll på i tjugosju år.
Dessa arbetslag hade "koken" (hushållskon)
med sig. Ida på Ryen i Sjuhult gift med
en av rallarna, var med som "koken" i
Kortland i många år.

När amerikafebern började, reste
många personer och ibland hela familjer
till Amerika.

Förutom sockenskräddare
och - skomakare med "gämplar" (gesäller)
vandrade hantverkare av olika slag om-
kring i socknen. Flera träskomakare,
såsom Jons och Andreas i Branshult.

Hantverkare

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 6217:20.

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Olof Bengtsson

Härad:

Albo

Adress:

Hjörtsberga.

Socken:

Hjörtsberga

Berättat av:

J. Johansson

Uppteckningsår:

1939

Född år

1864 i Hjörtsberga.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gjorde braskor i gårdarna. Lusk i Håkås
tillverkade ämknappar av linn "Brack-
elli" drog omkring med sin kanna och
lagade bekugnar, och Anders i Björkelund
Sällareboda reparerade klockor.

Dem hantverkare voro välkomna, när
de kommo, vilket man däremot knappast
kan säga om de stora bettars följn och
de många tiggare, som ströko omkring.
De rackarna skilde man på två slag:
"Berkemo rackare" och "de norska rackarna".
För Berkemo rackare var den s. k.
härderackaren Fredrik, bonst i
Björkelund, Vistanda, kurbonde.

Rackare
och Tallare.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 6217.21.

Landskap: Småland

Härad: Allbo

Socken: Hjortsberg

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av:

Adress:

Berättat av:

Född år

1864 i Hjortsberg

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Berckemo rackare" voro ofta väntade och fingo arbetsförtjänst i fråga om husdjuren. De kallade "tack för nit" och kallade husfadern "gofar lilla" och husmodern "gumma lilla", när de stego inom dörren i gårdarna. "Demoriska rackarna", som kommo uppifrån landet, färdades genom socknen, när de besökte de olika marknaderna. Bånnen voro för bennare, och kvinnorna frågade efter trasiga kittlar och bunkar, när de kommo och liggde. Dessa rackare voro avskydda för sin oförskämhet och fjuraktighet.

Utom fattare störde yrkesliggare av både könen omkring i socknen.

Yrkesliggare

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 6217:22.

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Johan Bengtsson

Härad:

Rätt

Adress:

Brunshult, Hjörtsberga.

Socken:

Hjörtsberga

Berättat av:

Johan Johansson

Uppteckningsår:

1939

Född år

1864 i Hjörtsberga.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Flera av dem hade högt originella skemann.
De mest omtalade under 1860-70-talen voro,
för att nämna de manliga först: Subben i
Kärlden, Paska-Brutte, grabbarnas Väns,
Ottankrans och Jonas i Nyatorp. Kvinnliga
voru de mest kända: Hulla mänska,
Klappran på Berget och rapple-Kajin.
Ofta kände det även, särskilt under
svårar, att kvinnor och barn från de
fattigaste hemmen gingo i gårdarna och
bettade. De bido då om vären om "säsar"
(ullade), om kosten ull och lin, och till jul
ville de ha "jula-kost", bröd och sovel.

På 1860-talet fick socknen

Julkröst

ACC. N:R.

146217:23.

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Thage Bengtsson

Härad:

Allto

Adress:

Hjörtsberga

Socken:

Hjörtsberga

Berättat av:

J. Johansson

Uppteckningsår:

1939

Född år

1864 i Hjörtsberga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

93.

de första handelstodarna. Den var Santa-
Kristinas på Knöten och "Kryppen" i Håkäis. Den
senare var ofärdig i båda benen och kräp
på händer och knän. Därför namnet. "Kryppen"
sålde vad som den tiden erfordrades i ett
hushåll, såsom kaffe, socker, kryddor, sill,
smus och tuggtobak samt byger. Han hade
sin affär i köket. På dans tillställningar
var han spelman. Santa-Kristina och
"Kryppen" voro båda födda i socknen.
Santa-Kristina sålde samma sorts varor
som "Kryppen", men då det var cirka en
och en halv mil emellan deras bodar,
var det ingen fara för konkurrens.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 6217:24.

Landskap: Småland.

Upptecknat av:

Härad: Ålbo.

Adress:

Socken: Hjortsberga.

Berättat av:

Uppteckningsår: 1939

Född år

1864 i Hjortsberga.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I Kronobergs län har sedan urminnes tid
icke funnits mer än en stad. När ortens
befolkning talade om att "fara till stån",
menades därmed alltid Växjö. Före järn-
vägarnas tid kände det ofta, att folket
körde med häst eller gingo till fots
till Växjö. När en bonde skulle hålla
bröllop för någon av sina döttrar, körde
han "till stån" för att köpa "begärning",
"gåvor" (brudutstyrel). På 1840-talet
handlade socknens bönder mycket hos en
affärsman vid namn Schander.

Oven sålde bönderna ofta sina pro-
dukter i Växjö. Så körde t. ex. på 1850-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M 6217:25.Landskap: SmålandUpptecknat av: Chag BengtssonHärad: BjertaAdress: Brunnskull, HjortsbergaSocken: HjortsbergaBerättat av: J. JohanssonUppteckningsår: 1939Född år 1864 i Hjortsberga.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

95.

salet "rike-Josue" i Elganäs så gott som
varje vecka "te skär" och sålde såd - från
svedjefallor - råghalmsbukor (buntar om
sex eller åtta reker) konung, kalg och
kuddar på torget. Såsom något ovanligt bra
den tiden har ombudet att han fick ändå
upp till 50 öre prundet för råghalm. Rike-
Josue köpte inte upp något i orten utan
sålde endast produkter från sin egen gård.

På grund av den barga jörd-
mänen och rikedomens på sten spelade
jordbruket ej någon roll av betydelse
i socknen. Det var ypperst sålun det
hände att någon bonde sålde såd

Jordbruk

Skriv endast på denna sida!

eller andra åkers produkter. Isättlet fingo de flesta köpa brödsäd till att odla på den egna skörden med. Från Skåne hade resekörarna ofta med sig säd som hem-lägg. De sädeslag, som odlades voro havre, korn och råg. De förnämligaste voro de viktigaste. Råg odlades huvudsakligast på svedjefältor (fältlägg). Händes det att en gård gav överskott på säd, så arystrades den på torget i Växjö eller till någon behörande grannar.

Potatis odlades uteslutande för det egna behovet, ofta på svedjefältor. Där växte den bästa potatisen (fältlägg). När det skulle bli ett större kalas i en gård, händes det att husbonden köpte till Summerå bränneri i Bygby med ett lass potatis och bytte sig till brännvin.

Linnodlingen spelade en stor roll i sock-
nens näringsliv. Vid alla gårdar och torp
hade man varje år ett större eller mindre
linland. Even pigorna skulle ha ett
"koralamm" hos husbondefolket. Detta ingick
i lönen. Det lin som ej gick åt i det
egna hushållet såldes i förädlat skick i
form av vävar på marknaderna. Dessutom
lammades en myckenhet vävar till "milare-
Killa", som vandrade till andra orter och sålde.
Per linfröet togs undan så mycket som be-
hövdes till nästa års uträde. Det övriga
såldes. Till kreaturen köptes linfrö endast
när de voro sjuka. Johannes Jonasson i Brasthult
köpte under många år upp linfrö.
Priset var femtio öre kappen. När han
fått ihop ett lass sålde han det dels

M 6217:28.

28
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Till Svans linfröstamp i Gattaryds socken,
dels till Prästarpstunds linfröstamp i Rydby
socken. Samt körde han den över brännil
länga vägen med ocar.

En synnerligen framträdande
plats hade boskapskötseln i socknens
näringsliv. Till varje gård hörde vidsträckt
skogs- och hagmarker. På dessa blev efter
fällbränningarna rikligt med bete, där stora
flockar av boskap funno sin näring. Upp-
födandet och försäljningen av stutar var
böndernas förnämsta inkomstkälla. Varje
år hade man ett par ocar eller stutar
att sälja. Djuren såldes på marknaderna i
Växjö, Vämanö, Ljusbacke i Rydaholm och
Mokeda. Vid transporten till marknaderna
ledde man kreaturen dagen före och rastade

Boskapsköts-
sel.

om natten i någon gård, belägen ungefär halvvägs eller högst en mil till marknadsplassen. Vid färden till Växjö rastade man på Bergsvara herregård eller något annat ställe i Bergunda socken. När en bonde sålt sina djur och fått belatt, fick han bjuda köparen på "livköp", kaffe och brännvin eller öl. Därefter var han fri från varje omtanke om djuren. Köparen fick själv sörja för hemtransporten.

I bygden gingo också upp köpare omkring och köpte oxar. De förde sedan djuren i stora redor till Stockholm.

För var det sållan man sålde levande kastan varje år slaktade man en ko för att få savel och talg. En krigskövar, som föddes "tade man på" de som behövs, de

1462/17:30.

30.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

övriga slaktades.

På de förut nämnda marknaderna handlade man också hästar. Men någon gång hände det att man reste till Öland och köpte sig en häst.

Förutom nötkreatur hade man en stor "rass" (flock) får och getter. De börgare och backslugusittare som ej hade fötter till en kor hade en get eller som det under en "fattigmans kor". Bönderna slaktade årligen ett eller flera får. Sex får beräknades motsvara en korstakt i kött och balg.

Hudarna av får och kor behöll man mestadels för eget behov. Fårskinnen användes mycket till fötter och påsktröjor samt till "fötning" (skoning) av strumpor. Korhuderna bereddades till skor. Men kalv-

Hudar... och
skinnhandel

146217:31.

skinnen däremot förkades och såldes i Växjö
eller till uppköpare och rese körare.

Under 1800-tallets första hälft
utnyttjade man socknens rika skogsbestånd
till bränning av fjärra och kolning av träsk.
Overallt i skogarna finns ännu gamla rester
av kolbollar och kolhyllugnar som minnen
från denna tid. På grund av denna sin
sysselsättning kallades folket i Hjortsberga
för "bekhällboar" av det närgrannande skog-
fattiga Kvemneberga sockens folk. Det
berättas om en präst som sökt och icke
fått prästsysslan i Hjortsberga, att han i
härmen däröver skickat en beklagan till
församlingen. Fjärran användades genom rese-
körarna till städerna i Skåne och Blekinge.

På 1870-talet började man hugga

Skriv endast på denna sida!

31.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skogsbruk.
Fjärrbränning
och kolning.

M 62/17:32.

32.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skogen till virke och ved. En av de försten,
som sålde skog på rot, var Jonas Tucksson
i Sällareboda. Han sålde en större skogspark
till riksdagsmannen Johan Johansson i
Blvesta. Virket förskades med hästar och oar
den nära två mil långa vägen till Blvesta
och flottades sedan genom sjön Salen till
Huseby för sågning.

Efter Södra stambanans byggnad och
Blvesta började växa till och få industri
såldes ved dit, huvudsakligen till Schieles
fabriker, som årligen förbrukade tusentals
famnar ved. Vintertid körde bönderna
dagligen, såvida väglaget tillät, ett lass
ved av björk, gran eller tall till Blvesta.
På vagn lastade man en halv famn ved,
men var det bra slädföre gick det att

M 6217:33.

lasta en hel fanna efter en stark häst.

I de stora skogarna fanns denna tid gott om viltbrädd, särskilt fågel. Fjäder och orre fångades med snara eller sköts vid bloss. Man byggde också s. k. "orrekyttor" och låg i dem och vakade på orrar. Under de tidiga vårmorgnarna vid spel tiden sköts mycket fågel, liksom om höstarna, när fjädern slog ner på åkerstubbarna. Det dödade viltet såldes på torget i Växjö. En stor del skickades med "färbönnerna" till jönsäterna.

Utom, som förut nämnts, framställning av vävnader förekom ej någon handslöjd av betydelse till orsaken. De hantverkare, som funnos, hade utgång för sina alster inom socknen. Under

33.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julest.

Hantverkare
Besöks m-
are.

Småland

- själv

Hörtsberga: nyp 1939

berättas dock "scharvare" Hanne (marvare),
som gjorde spinnrockar. Han sålde även till
andra socknar.

Hantverkare, som tillverkat redskap,
funns ett flertal. Anders i Ryamön gjorde
brötar, skäpklärr och skäpklöstar, arjebrötar
och karrar. Olav i Bäck gjorde vagnar och
karrar. Dessa båda voro kända för att
göra goda redskap. Dessutom funns det en
"bäckare" som gjorde laggkär.

Småland bodde många smeder. Johan
Petter i Spjungeboda, Elganäs, Nils Petter
Korsberg i Brunnshult och Hakuforsmederna
tillverkat yxor, liar, skurar, greper, spik
o. s. v. Därjämte järmbuttor de vagnar och
kärvar samt skodde hästar. Sörgrén i
Lorsen var finsmed. Han tillverkat lås

M 6217:34.

nyp. Thage Bengtson
nyp. as J. Johansson
f. 1864 i Hörtsberga

34.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Småder

kill chifferjerer och dörrar och gångjärn till
skäp. Alla dessa smeder foro till marknad-
erna och sålde sina saker. De legde då
en bonde till att skjuta dem och deras
"smekista".

En vanlig mat denna tid
var sill. Resekorarna som kommo från
Karlskrona eller de övriga Blekingestäderna,
hade "storrell" och "smårell" sill och strömming
med sig hem. Flera handlare körde omkring
i gårdarna och sålde. En känd sillhandlare
var "Joan rackare" från Vistanda. Han var
av Björkemens hantverkstakt men hade brutit
med deras lernadsförhållanden och levde ett
hedersemt liv. Fast han antagit namnet
Vistander, kallades han dock i folkmun
aldrig annat än "Joan rackare".

Pill handel

För att sullen ej skulle surra körde handtärna omkring om morgnar och kvällar samt även om nätterna. Då de kommo till en gård, väckte de upp folket, och så blev det kommers av. Detta blev sedan ett tack samt ämnas för uppläg av ungdomen. Under sina stövlig om helgdagskvällarna brukade de knacka på i stugorna och ropa: "Skäi ni ha någon sell?" Kunde de då lura ut någon med ett knäfat i näven, tyckte de, att de gjort det bra.

De marknader folket i socknen mestadels besökte voro Växjö, Värnamo, Ljurs backe i Rydaholm och Ljungby. I Växjö höllas två stora marknader årligen, "Seframässen" (Sigfridsmassan), som varade en hel vecka i februari månad, och Växjö

Marknader

"sommemarken" i juli månad, vilken räckte ett par dagar. I Värnamo höllas också stora marknader, men de övriga var av någon mindre omfattning. Dessa marknader besöktes även av utlänningar, t. ex. danskar, som köpte upp boskap.

På marknaderna sålde bönderna kreatur och lantbruksprodukter, och hantverkarna sålde sina tillverkade alster. I utbyte skaffade man sig sådana varor, som ej fannas att få i hembycken, såsom slipstenar, sämmor (brynen), sensekrukor och -fat, lerkärl, kopparkunkar, bytskoppor, säll, västbo-liar, värskedar, ljussavar m. m.

Vid resor till Växjö färdades man över Alvesta och sedan gamla Växjövägen förbi Gemla krog, Bergkrara och Orsted. Till

Värnamo för man över Rydaholm och Horda,
och till Ljungby begagnade man sig av gamla
vägen över Ryssby och Tutaryd.

Länderna till dess marknader lög endast
en dag i anspråk. I Växjö, Värnamo och
Ljungby lög man nästan alltid kvarter
över en eller flera nätter. En del, som
hade mycket att beställa, lägo på platsen
så länge marknaden hölls. Man reste all-
tid till de större marknaderna dagen före,
den s. k. marknadsafton.

Nattlogi erhöi man hos platsens inne-
värdare. De flesta hade sina gamla be-
stämda logi på samma ställe år efter år.
Berättarens föräldrar hade sitt bestämda
kvarter i Växjö från 1860 till slutet av 1880-
talet hos en vaktmästare Holm. "Holmens" som

Det kallades hade många nattgäster. Marknads-
besökarna lägo på golvet, bädd in till bädd,
så många som fingo rum, män och kvinnor
om varandra. De som önskade fingo lämna
sina pengar i förvar över natten hos
"Holmens" kusk, som läste in dem. Ett
sådant kvarter kostade femtio öre för en
natt, men då fingo gästerna även kaffe med
dopp på morgonen. De som icke voro så
noga med kvarterets beskafterhet, kunde få
nattlogi för 25 öre, men då utan någon
braktering.

Alla som hade ärenden till marknaden,
reste själva dit och sålde eller köpte.
Skicketud med grammar förekom ypperst
sällan. Däremot köpte en del personer
upp varor och loge med till marknaden.

Växjö marknad - Sigfridsmässan -
ansågs ojämförligt som den viktigaste i länet.
Vid sockenkyrkan förekom marknader
eller kyrkmässor efter gudstjänstens slut.
I närheten av kyrkstallarna stodo långa
rader med handlare, en del bosatta inom
socknen men många även från Sunnerbo
och Västbo häradar. Sunnerboknallarna
sålde väskbedar och lägreper och västbo-
knallarna läar och skurar. Folket i
socknen kommersade med kräkor, sill
och strömming, läar, skurar, frukt, polka-
guisar, vetebröd o.s.v. De som hade något
att sälja, togo detta med sig, när de gingo
till kyrkan. Så brukade kräkomakaren
Jön i Brunnhult ha en böda kräkor
med på kyrkfärden. I festligslagen

M 6217: 41

bodde en krinna, Brilla Sina, som sålde polka-
grisar av egen tillverkning och i smyg även
brännvin.

Dessa kyrkemasor blev dock på 1880-
talet förbjudna, emedan de ansågs stå i
helgdagsfriden.

Örnsköld uppteckning
omfaller huvudsakligen tiden mellan
1860-80 med några inslag från äldre tid.

M 6217: 41.

41.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R.

M 6217:1

Landskap: Småland

Upptecknat av: Thage Engström

Härad: Albo

Adress: Brunnshult, Hjörtsberga

Socken: Hjörtsberga

Berättat av: Johan Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1864 i Hjörtsberga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVHandel och marknad

Ulmav. 148

De flesta gårdshandlare, som före 1880-talet for omkring i Hjörtsberga socken, voro från Sunnerbo härad, Västbo härad, Västergötland och Dalarna. Dessa handlare kallades knallar. Efter hemorten benämndes de sunnerboknallar, västboknallar och västgotaknallar. De olika orterna utmärktes av sin särskilda specialitet. Sunnerboknallarna, särskilt från Markarydssträcken, voro kända för sina vävskedar, västboknallarna för sina liar och skärar och dalahandlarna för sina klockor och dukar.

"Knallen"
och gårdshandlare.